

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію Капітоненко Олександри Михайлівни «Мода тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі: філософсько-антропологічний аналіз», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Соціальна реальність ХХІ століття, суперечливість і багатоплановість різних її соціальних процесів продукують нове розуміння до проблеми феномену моди тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі, до теоретичного осмислення змін у моді, що відбуваються в сучасному суспільстві. Філософський інтерес до проблеми феномену моди набуває все більших масштабів у зв'язку з посиленням взаємопроникнення культур у процесах інформатизації. Проте яким би трансформаціям не піддавалася сфера моди, домінуючий вплив на її стан все ж таки здійснюють політика та економіка. Необхідність досягнення порозуміння між учасниками цього дискурсу вимагає нового підходу до розуміння феномену моди тоталітаризму та посттоталітаризму, які, в свою чергу, актуалізують культур-філософський аналіз проблем, що породжуються з невіддільністю процесу взаємодії культур в умовах інформатизації. Мода як темпоральність, тобто визначений у часі простір культури, має свій циклізм, ритм, свої норми та форми відмінювання комунікації, свою інформаційну складову, що породжує коло нових філософських проблем. Однією з них є дослідження феномену моди тоталітаризму та посттоталітаризму, в контексті зламу тоталітарних суспільств, як проміжної стадії модних інновацій початку ХХ століття. Цей період характеризується з одного боку адаптивно-маньєристичним контекстом моди, що легко адаптує всі інновації західної модної індустрії, а, з іншого боку - ретроархієзуючим, більше того, романтичним контекстом моди, пов'язаний з «поверненням» цінностей тоталітарної доби вже в естетичному вимірі. А це у свою чергу підтверджує та свідчить про

зростання впливу феномену моди на суспільство. Виходячи із зазначеного, дисертаційне дослідження Капітоненко Олександри Михайлівни є досить актуальним для розуміння сутності моди в тоталітарному та посттоталітарному суспільствах країн Європи, оскільки дозволяє зрозуміти, як саме відбуваються зміни у сфері моди сучасного суспільства.

Не можна сказати, що проблемі феномену моди не приділялася увага з боку вітчизняних і зарубіжних дослідників. Дисертантка аналізує значний масив філософських, соціологічних та інших джерел, у яких тією чи іншою мірою ця проблема висвітлювалася. Проте предметом спеціального культур-філософського аналізу вона постала вперше у дисертації О.М. Капітоненко, яка поставила за мету виявити місце, роль та ознаки моди в контексті культурної антропології, естетичних та етичних реалій функціонування модних інститутів радянського та пострадянського простору культуротворення, а також визначити місце, роль та ознаки модної індустрії тоталітарного та посттоталітарного суспільства в контексті соціокультурної прагматики культури та соціокультурної еволюції моди ХХ століття. Меті дисертаційного дослідження відповідає низка конкретних завдань, що мають підпорядкований характер.

Приступаючи до вирішення основних завдань, дисертантка у першому розділі застосовує компаративістський та полісистемний підходи. Перший дає можливість паралельного порівняння модних інновацій як на Сході, так і на Заході в рамках адекватності тоталітарного феномену в Німеччині та СРСР. Другий дає можливість побачити моду в її різних системних ознаках: соціальних, етичних, естетичних, більше того, – сакральних.

О.М. Капітоненко ретельно проаналізувала значний масив філософської, соціологічної та художньої літератури, присвяченої дослідженню феномену моди, поняттям «пострадянський» та «посткомуністичний» простір, «неокласика», «еклектика», «синтез мистецтв» й інших явищ, в контексті тоталітарної та посттоталітарної моди. Зокрема, нею всебічно розглянуті філософсько-антропологічні, культурологічні

виміри дослідження моди тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі у працях М. Бахтіна, М. Бердяєва, В.Беньяміна, М. Гайдеггера, О. Лосева, Ф. Ніцше, Х. Ортега-і-Гассета, О.Шпенглера та ін., а також доробок російських та українських дослідників Т. Андрущенко, А. Костіної, В. Глазичева, Ю. Давидова, М. Заковича, Ю. Легенького, Г. Меднікової та ін. творчості зазначених філософів і на цій підставі здійснено класифікацію існуючих ознак моди в контексті культурно-історичної антропології, естетичних та етичних реалій функціонування модних інститутів радянського та пострадянського простору культуротворення. Зокрема, показано, що ці ознаки дають можливість моді грати на всіх помостах, на всіх сценах культурного буття, говорити про її тотальність, про її надреальність. А культур-філософський аналіз моди тоталітаризму та посттоталітаризму розглядає останню з точки зору її соціокультурних функцій, оскільки мода є завжди вписаною у відповідний культурний простір.

Ґрунтуючись на отриманих результатах, О.М. Капітоненко зосереджує увагу на розмежування у філософській літературі термінів «тотальність» і «тоталітаризм». Вона показує, що тотальність в сучасному розумінні - це бюрократична система, яка здійснювала тотальне регулювання і не залишала ніяких ступенів свободи, навіть варіацій. А «тоталітаризм» - це загальна ідеологія, що давала ту політичну систему, яка і проводила владні функції. Це тотальність, але цілком поставлена на службу державної машини. Дисертантка порівнює ці два поняття, виявляючи невіддільність політичної ідеології від масової свідомості тогочасного суспільства. Авторка наголошує, що наявність єдиної партії, висока роль державного апарату, відсутність плюралізму в засобах масової інформації, жорстока ідеологічна цензура, наявність маніпуляції масовою свідомістю, а також традиційні моральні імперативи – все було орієнтовано на авангард, на політичний авангард нового суспільства. А також говорить про кореляцію авангарду нового суспільства з авангардом мистецьким, яка в більшості була чисто феноменальним паралелізмом.

Найсуттєвішим для досягнення мети дисертаційного дослідження, на мій погляд, є другий розділ, у якому дослідниця розглядає стильові детермінанти моди радянського та пострадянського суспільства. Застосовуючи компартивістський та полісистемний підходи до виявлення стильових детермінант моди, О.М. Капітоненко досліджує не лише усталені елементи самої моди, але й прагне виявити особливості її стосунків із тогочасним суспільством в контексті світової історії, які постійно змінюються під впливом політичної ідеології. Вона обґрунтовує теоретичне положення про те, що зв'язки взаємодії моди й політичних реалій на різних історичних етапах і в різних соціокультурних умовах були різними та визначалися наявністю в моді модерних інновацій. Дослідниця переконливо доводить, що останні виявляються в тому, що мода має ексклюзивне право на офіційне визнання пріоритету інтересів різних соціальних груп, які диктує політична ідеологія певної країни.

До теоретичних знахідок О.М. Капітоненко слід віднести й дослідження нею соціокультурних умов, які сприяють трансформації моди в Радянському Союзі в кінці ХХ століття. На підставі культур-філософського аналізу соціокультурних умов, дисертантка показала, що у моді та в культурі в цілому в Радянському Союзі відбувалися процеси, які майже ідентично повторювали ті реалії, що здійснювалися в західному суспільстві. На її переконання, в Радянському Союзі відбулась складний метаморфоз культури, коли вже в 60-70-ті роки в контексті нонконформних рухів формується суто естетичний, художній характер всесвітнього, універсального бачення реальності. Цей метаморфоз культури відбувається в рамках музики, зображувального мистецтва, а також інших культурних практик.

Розглянувши найсуттєвіші зв'язки між державною політичною ідеологією та модою в їх історичному розвитку, Олександра Михайлівна доходить висновку, що в дизайні, в моді відбувається певне запозичення, цитування і захопленість західною модою. Весь конгломерат арт-практик все більше і більше мімікрує до камерних угруповувань, до своєрідних візій

медіакультури, до своєрідних ансамблів реклами, дизайну, моди, тобто до певних асамбляжів. Ансамбль стає візуальною конфігурацією в тому чи іншому урбанізованому або ландшафтному середовищі, створює свій клімат, свій простір, який є вже суто постмодерним, але проблематизує постмодернізм як такий.

До здобутків дисертаційного дослідження слід віднести й спроби виявити естетичні та мистецькі пріоритети моди в культурі ХХ століття, а також організаційний потенціал розвитку сучасної української моди в контексті глобалізаційних процесів. Адже в сучасних умовах здійснювати таке дослідження є справою не дуже вдячною, оскільки цьому заважає перш за все політична нестабільність в українському політикумі. Не дивлячись на це, дисертантці вдалося вибудувати теоретичну модель такого потенціалу, базуючись на антропно-естетичної утопії лабораторного експерименту групи «Прозодяг» та місцеві етнокультурні традиції та дійти до висновку, що перспектива розвитку української модельної школи в наслідуванні риторичної спадщини в системі моди Р. Барта. Разом з тим, сучасна мода є надзвичайно амбівалентною: залишається або арт-хаусом або навіюваним рамінесцентним простором звернення до етнокультури, що дуже нагадує сталінський міф, міф Надії Ламанової, або є авангардним простором, який змагається з усіма універсаліями модної естетики, що існує на Заході.

Вагомим теоретичним результатом проведеного дисертанткою дослідження феномену моди тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі, стало формулювання нею висновку, що мода утворюється як певний флеш-імідж, імператив ідеологічного зразка, що на всьому просторі тоталітарного та посттоталітарного суспільства здійснювалася як певна культурна антропологія, система культурної феноменології або система навіювання зразків модності, що підживлювалися часописами, плакатами і модними показами.

Поряд із незаперечними науковими здобутками в дисертації О.М. Капітоненко не всі сформульовані завдання вирішені рівноцінно, що й викликало певні зауваження та побажання.

- Оскільки, мода тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі авторкою розглядаються у зв'язку з феноменом політичної ідеології, слід зупинись на визначенні останньої та з'ясуванні стосунку між ними. На думку дисертантки, феномен моди тісно пов'язаний з політичною ідеологією держави, яка диктує певний стиль життя і обслуговується першою. І це дійсно так. Проте, на мою думку, дослідниці варто було б дати власне бачення стосунків феномену моди та політичної ідеології, звернути увагу на їх інтеракційні процеси.

- З мого погляду, при виділенні авторкою соціокультурних умов, що сприяли трансформації феномену моди ХХ століття, варто було звернути більшу увагу на розвиток та існування контркультурних груп, які заперечували диктат влади та здійснили вагомий внесок у розвиток феномену моди в умовах тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі та країнах Радянського Союзу. Це б дало змогу порівняти особливості розвитку та становлення моди у соціальних практиках країн Заходу та Радянського Союзу, а також простежити тенденцію еволюційних змін останньої.

- Не можу погодитись з тим, як у дисертації розглядаються складові феномену моди. Матеріал подається дещо фрагментарно. Складається враження, що остання зводиться тільки до стилю одягу, тоді як насправді, мода існує у всьому: мистецтві, архітектурі, музиці, в художній літературі, кіно, стилі життя та інші.

- Не зважаючи на широко використану джерельну базу дослідження, О.М. Капітоненко приділила недостатню увагу аналізу найсучаснішої філософської та наукової літератури, виданої іноземними мовами. Це б дозволило їй зіставити власні висновки стосовно напрямків модернізації сучасного розуміння моди тоталітаризму та посттоталітаризму в

європейських країн з відповідними розробками колег за рубежем. Дане висловлювання слід розглядати скоріше не як зауваження, а як побажання дисертантці для подальшої наукової роботи.

Проте зазначені зауваження і побажання не знижують теоретичну й практичну значущість отриманих дисертантом результатів, більшість із них має рекомендаційний характер і може бути врахована у дальшій роботі над вирішенням проблеми моди тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі.

Загалом наукові положення та висновки дисертаційного дослідження Олександри Михайлівни мають високий ступінь обґрунтованості й достовірності, а притаманна їм новизна спонукатиме фахівців у галузі філософської антропології, філософії культури, комунікативної філософії, тощо до плідних теоретичних дискусій щодо сутності та ролі феномену моди тоталітаризму та посттоталітаризму у різноманітних соціокультурних практиках.

Дисертаційна робота «Мода тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі: філософсько-антропологічний аналіз» має досить чітку структуру, відзначається органічним поєднанням широкого спектру розглянутих питань і підпорядкуванням їх поставленим меті й завданням дослідження. Структура дисертації сприяла цілісному аналізу феномену споживання, проведеному на широкому масиві філософських і наукових джерел.

Теоретичне та практичне значення наукових результатів дослідження визначаються новизною і всебічним аналізом сформульованої авторкою проблеми. Теоретичні положення одержані авторкою дисертації, становлять теоретико-методологічну базу для продовження міждисциплінарних досліджень феномену моди тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі.

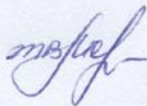
Дисертація О.М. Капітоненко «Мода тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі: філософсько-антропологічний

аналіз» відповідає спеціальності 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

Автореферат та опубліковані у фахових виданнях праці О.М. Капітоненко достатньо повно й адекватно репрезентують зміст і основні положення дисертації. В авторефераті знайшли відображення всі необхідні компоненти дисертаційної роботи: обґрунтовані актуальність теми, об'єкт і предмет дослідження, його мета, методологічна база та методи дослідження, його апробація, новизна, теоретичне й практичне значення отриманих наукових результатів, список праць дисертанта і анотації.

Актуальність і високий рівень досягнення поставленої мети, новизна винесених на захист наукових результатів розглядуваного дисертаційного дослідження «Мода тоталітаризму та посттоталітаризму в європейській культурі: філософсько-антропологічний аналіз» відповідають усім вимогам пунктів 11, 12 і 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а Капітоненко Олександра Михайлівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

Офіційний опонент:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри авіаційної психології
Національного авіаційного університету

Т.В. Мерщій

17.05.2017 р.

Підпис гр. Мерщій Т.В.
засвідчую
Вчений секретар
Національного авіаційного університету

